

‘ÇİN YÜKSELİŞİ’NİN EKONOMİK PERSPEKTİFİ VE GELECEK TAHMİNLERİNİN ORTA ASYA’YA YANSIMALARI

ÖZ

Çin Halk Cumhuriyeti 1978 yılında dünyaya açılmaya başlamıştır. Yürürlüğe aldığı ekonomi politikaları ile yarı fakir bir ülke konumundan dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumuna yükselmiştir. Bununla birlikte 2013 yılında başlattığı “Kuşak Yol Projesi” Çin’e hem ekonomik güç hem de bölgesel nüfuz sağlayabilecek güçtedir. Proje tarihi İpek Yolu’nun altyapı yatırımları ve ulaşım ağlarıyla yeniden canlandırılması olarak ifade edilebilmektedir. Ayrıca Kuşak Yol Projesi’nin ana kavşağını Türk yurtlarının konumlandığı Orta Asya bölgesi oluşturmaktadır. Bu makalede ilk olarak Pekin’in söz konusu yükselişinin devamlı olup olamayacağına dair tartışmalar World Bank’ın “China 2030” raporu kapsamında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Çin’in mevcut ekonomik görünüşü ve Kuşak Yol Projesi kapsamında hızla artan yatırımları, gelecek yıllarda dünya ekonomisinde egemen ülke olacağına dair tahminlerin yürütülmesine neden olmaktadır. Rapor kapsamında Çin’in yükselişini devam ettirebilmesi ise küresel ekonomik çevrenin nasıl geliştiğine ve Çin içerisinde devam eden kalkınma ivmelerine bağlanmıştır. Makalede ikinci olarak Çin’in ekonomik ve siyasi ilerleyişinin Orta Asya ülkelerini hangi noktalarda etkileyeceği tartışılmıştır. Çin’in Avrupa pazarlarına direk ulaşacağı altyapı ve yatırımları kapsayan Kuşak Yol Projesi bu noktada Orta Asya ülkeleri için değerlendirilmiştir. Proje’nin Türk yurtlarının refah düzeyini yükselteceği ve ekonomilerini iyileştirici yönde etki edeceğine dair yorumlar getirilmektedir. Orta Asya ülkeleri, Çin projesine katılım sağlarken Pekin’in Türk yurtlarının bağımsızlığına ne yönde etki edeceği ve Orta Asya ülkelerinin Çin’in ekonomik nüfuzunun altına girip girmeyeceği ise belirsiz olarak kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Orta Asya, Ekonomik Yükseliş, World Bank, Kuşak Yol Projesi

JEL Kodu: F59, F60, O53

ijAR
Uluslararası Afro - Avrasya Araştırmaları Dergisi
International Journal of Afro - Eurasian Research
e-issn: 2602-215X

Figen AYDIN

aydinfigen@windowslive.com
Orcid: 0000-0003-1777-278X

Araştırma Makalesi

Başyuru Tarihi: 31.01.2019
Kabul Tarihi: 27.06.2019

ECONOMIC PERSPECTIVE OF CHINA'S RISE AND REFLECTIONS OF FUTURE FORECASTS TO CENTRAL ASIA

ABSTRACT

The People's Republic of China started to open to the world in 1978. It has become the second largest economy in the world from a semi-poor country with its economic policies. In addition, the Belt Road Project launched in 2013 is able to provide both economic power and regional influence to China. The project can be expressed as the revival of the historical Silk Road with infrastructure investments and transportation Networks. In addition, the main crossroads of the Belt Road Project are the Central Asian region where Turkish dormitories are located. In this article, firstly, the discussions about whether Beijing's said rise could be permanent was evaluated within the scope of World Bank's China 2030 'report. China's current economic outlook and its rapidly increasing investments within the scope of the Belt Road Project lead to the assumption that it will be the dominant country in the world economy in the coming years. The continuation of China's rise in the report is linked to the development of the global economic environment and the momentum of development in China. In the article, second, it is discussed how China's economic and political progress will affect the Central Asian countries. The Belt Road Project, which includes China's infrastructure and investments directly to European markets, has been evaluated at this point for Central Asian countries. There are comments that the project will increase the level of welfare of Turkish dormitories and will have a positive effect on their economies. While Central Asian countries will participate in the Chinese project, it is unclear whether Beijing will influence the independence of Turkish dormitories and whether Central Asian countries will fall under the economic influence of China.

Keywords: *China, Central Asia, Economic Rise, World Bank, Belt Road Project*

JEL Codes: *F59, F60, O53*

Figen AYDIN
aydinfigen@windowslive.com
Orcid: 0000-0003-1777-278X

Research Article

Date Received: 31.01.2019
Date Accepted: 27.06.2019

‘ÇİN YÜKSELİŞİ’ VE GELECEK TAHMİNLERİ

Uluslararası sistem içerisinde Çin, bilhassa son yıllarda, Kuşak Yol Projesi ile hem siyasi nüfuzunu arttırmaya hem de ekonomisine ivme kazandırmaya çalışmaktadır. Nitekim kırk yıldır sürdürdüğü ekonomik kalkınma programları ile de dünyanın ikinci en büyük ekonomisi olmayı başarmıştır.

Dünyanın fakir ülkelerinden biri iken ekonomik reformları sayesinde elde ettiği ticari başarısını sürdürüp sürdüremeyeceğine dair tartışmalar ise ekonomistler ve uluslararası ticaret uzmanları arasında sürmektedir. Tartışmaların bir sonucu olarak, Çin’in mevcut ekonomik görüntüsü ve hızla artan yatırımları, gelecek yıllarda dünya ekonomisinde egemen ülke olacağına dair tahminlerin yürütülmesine neden olmaktadır.

Yaklaşık beş yüz milyon insanı fakirlikten kurtararak kalkındırmayı başaran Çin’in, eyaletlerinin her birinde ise ekonomik kalkınma farklarını görmek mümkündür. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerden biri olan Pekin’in başarısına pek çok faktör eşlik etmiştir. Dünyanın en iyi 10 bankasından 2’sinin Çinli olması, 61 Çinli şirketin Global Fortune 500 listesinde yer alması dünya ekonomisi içerisinde Çin başarısını ortaya koymaktadır. Çin’in ulaşım alanlarında da ön plana çıktığı görülmektedir. Ülke, dünyanın en büyük ikinci otopan ağına, dünyanın en uzun üç deniz köprüsüne ve yine dünyanın en büyük 10 konteyner limanından 6’sına ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca sağlık, eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında da büyük adımlar atmıştır (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People’s Republic of China, 2013).

1978 yılında Deng Xiaoping ile dünyaya açılan Çin, hayata geçirdiği ekonomiye dayalı reformları ve Dünya Ticaret Örgütü’ne üyeliği ile zamanla dünyanın ticaret hacmi en yüksek ülkeleri arasına girmiştir. World Bank’ın 2013 yılında yayınladığı “China 2030” raporuna göre Çin’in kalkınma performansını önümüzdeki yıllarda sürdürebilmesi küresel ekonomik çevrenin nasıl geliştiğine ve Çin içerisinde devam eden kalkınma ivmelerine bağlıdır. Rapora göre, girilecek otuz yıl, geçen otuz yıla oranla çok daha farklı olacaktır. Çünkü Çin ve diğer gelişmekte olan ekonomiler küresel ekonomiyi hızlandıran bir trend yakalamışlardır. Bu ise dünya ekonomilerinin gelecekteki gidişatını önemli ölçüde etkileyecek yeni küresel zorluklar ve fırsatlar ortaya çıkarmaktadır (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People’s Republic of China, 2013).

2030’a gelindiğinde, gelişmekte olan ülkelerin küresel büyümenin üçte ikisine ve küresel üretimin yarısına katkıda bulunmaları ve dünya ticaretinin artırılmasının ana hedefleri olacağı tahmin edilmektedir. Rapor, Çin’in diğer gelişmiş ekonomilerden çok daha fazla olması kaydıyla, gelişmekte olan pazarların çok kutuplu bir dünya ekonomisinde ek büyüme kutupları olarak hareket edeceğini öngörmektedir (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People’s Republic of China, 2013).

Uzmanlar, Çin’in ilerleyen yıllarda dünya ticaretindeki payının iki kat daha yüksek olabileceğini öngörmektedir. Dünyanın en büyük karbondioksit salınımını sürdürmesi ve ticaret fazlasında yaşanması ihtimali olan daralmaya rağmen, Çin’in dünyanın en büyük alacaklısı olarak kalması beklenmektedir. Dünya ekonomisinin cihet değiştirerek Asya kıtasına kayması ve dünya ticaretinin ana kavşağını Asya’nın oluşturması, uzmanlara göre ihtimal olmaktan çıkmıştır. Asya kıtasındaki bu ticari etkileşim otomobil, konut, demir-çelik sektörlerinde, dayanıklı tüketim mallarında, her türlü ulaşım alanlarında ve bilhassa doğal kaynaklara erişim üzerinde yaşanacak derin bir patlamayı tetikleyecektir.

Bu durumu rakamlarla da ifade etmek mümkündür. Bilhassa Asya kıtasının gelişmekte olan ekonomilerinin dünya ticaretindeki payı 1990'lerden günümüze kadar ikiye katlanmış durumdadır. 1990'da yüzde 14,6 olan payları, 2010'da yüzde 30,3'e çıkmıştır (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China, 2013).

Bununla birlikte Çin, dünyanın enerji liderliğini de elinde bulundurmaktadır. Norveç merkezli uluslararası sertifikasyon ajansı olan DNV GL'nin Eylül 2018 raporunda Çin, enerji geçişinde "tartışmasız bir lider" olarak ifade edilmiştir. Raporda Çin'in hedefinin yenilenebilir enerji kaynaklarının %27'sini 2020'ye kadar tamam etmek istediği, elektriğin ise Çin'in enerji geçişinin odağında olduğu belirtilmiştir. Çin'in enerji stratejisinin önümüzdeki yirmi yılda önemli ölçüde değişeceği ifade edilirken, bölgenin enerji talebinin %82'sinin kömür ve petrol tarafından sağlandığı ve kömürün en büyük enerji kaynağı olduğu açıklanmıştır (Xinhua.net, 2018).

Enerji raporunda 2023 yılından itibaren, kömür kullanımının, hızlı bir şekilde düşmeye başlayacağı ve 2050 yılına kadar toplam enerjinin sadece %11'ini sağlayacağı açıklanmıştır. Petrol kullanımı katı büyümeyi göstermeye devam ederken 2030'da bugünden %41 oranında daha yüksek bir seviyeye ulaşacaktır. Doğalgaz ise toplam enerji kullanımındaki payını bugün %7'den 2050'de %19'a çıkartacaktır (Xinhua.net, 2018).

Ayrıca rapora göre Çin, dünyanın rüzgâr ve güneş fotovoltaik (PV) büyümesine öncülük etmektedir ve iki kaynağın bir araya gelmesiyle bölgenin enerji kullanımının %39'u 2050'de çehre değiştirecektir. Çin'in konutlarda, ticari binalarda ve ulaşımda elektrik kullanımının hızla artacağı, elektrik talebinin 2050'ye kadar neredeyse üç katına çıkacağı tahmin edilmektedir (Xinhua.net, 2018).

Kömürün egemen olduğu enerji üretiminde gaz yakıtlı ve nükleer enerji ile güçlü bir büyümenin gerçekteleceği, karadan gelen rüzgâr enerjisi üretiminin 2011'den bu yana istikrarlı bir şekilde arttığı ve 2050'ye kadar elektrik üretiminin %26'sından sorumlu olacağı ve açık deniz rüzgârının %6 daha fazla katkıda bulunacağı da tahminler arasındadır (Xinhua.net, 2018).

Önümüzdeki on yıllarda güneş enerjisinin kömür ve doğalgazın önüne geçeceği ve Çin için çok daha büyük önem arz edeceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte Çin'in bölgesinde taşımacılığı elektrifikasyon işlemleri ile yenileyeceğine de dikkat çekilmiştir. Çin mevcut durumda dahi elektrikli otomobil üretiminde lider bir konuma sahiptir ve elektrikli hafif araçlar ve otobüsler için dünyanın en büyük pazarı olarak görülmektedir (Xinhua.net, 2018).

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayımlanan Küresel Enerji Üretim Performans Endeksi 2017 yılı raporuna göre, Çin 0,53 endeks değeri ile 127 ülke arasında 95. sırada yer almaktadır. Birinci sırada yer alan İsviçre'yi ise Norveç ve İsveç takip etmektedir. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Sepeti seçeneğinde Çin puanı 0,46 olurken Enerji Erişim ve Güvenlik Sepeti'nde ise puanı 0,72 olmuştur (Xinhua.net, 2018).

Çin 2016 yılı raporunda ise Enerji Mimarisi Performans Endeksi'nde 126 ülke arasında 0,53 endeks değeri ile 94. sırada yer almıştır. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Sepeti seçeneğinde ise puanı 0,45 olmuştur. Enerji Erişim ve Güvenlik Sepetinde de 0,71 puana sahip olmuştur (World Economic Forum, 2017).

2015 yılı raporlarına göre ise Enerji Mimarisi Performans Endeksi'nde Çin 125 ülke arasında 0,53 endeks değeri ile 89. sırada yer almıştır. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Sepetinde 0,46 puan alırken, Enerji Erişim ve Güvenlik Sepetinde ise 0,71 puan almıştır (World Economic Forum, 2017).

Asya kıtasının önemli bölgesel güçlerinden biri olan Çin'in uluslararası ticaret oranlarında da artan payından söz etmek mümkündür. Çin, uluslararası ticarete konu olan ürünlerde daha baskın konumda yer almaktadır. Çoğu metal pazarında Pekin, küresel talebin neredeyse yarısından sorumlu konumdadır. Yaşanan hızlı ihracat artışı Çin'in küresel imalatlar payını da arttırmasını sağlamıştır. İhracat rakamlarında Çin, geçen yirmi yılda dolar bazında %17'lik bir ivme yakalamıştır. Böylece dünyanın en büyük mal ihracatçısı haline gelmiştir. Bununla beraber Çin, ana metallerin çoğunda dünya ithalatının çeyreğinden fazlasını kapsamaktadır ve milyarı aşkın nüfusuyla büyük bir enerji tüketicisidir. Aynı zamanda küresel demir cevherinin %15'ini üretmekte ancak küresel üretimin yarısından fazlasını tüketmektedir. Pekin'in küresel GSYİH içindeki payı ise 1990'da %1,5 iken 2010'da %9,5'e kadar yükselmiştir (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China, 2013).

Uzmanlara göre Çin'in dünya ticaretindeki ağırlığı, ekonomisinin büyüklüğü ve dünyanın en büyük alacaklısı olarak oynadığı rolü, Çin para birimi olan renminbinin uluslararasılaşmasını kaçınılmaz hale getirecektir. Ancak büyük bir küresel rezerv para birimi olarak kabul edilmesi, mali sektör reformlarının hızına ve başarısına bağlı olacaktır. Bununla birlikte Çin, Doğrudan Yabancı Yatırımlarını arttırmış ve söz konusu yatırımları ülkenin tamamına istikrarlı bir şekilde genişletmiştir. Çin, mevcut durumda, 1.05 trilyon dolarlık birikmiş yabancı yatırımı olan 700.000'e yakın yabancı sermayeli şirkete ev sahipliği yapmaktadır. Bu şirketler vergi gelirlerinin %22'sini, sanayi katma değerinin %28'ini, ihracatın %55'ini, ticaret fazlasının %69'unu ve teknoloji ithalatının %50'sini oluşturmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar, Çin'in küresel üretim ağlarına yavaş fakat emin adımlarla entegre olmasını ve ihracatını arttırarak, istihdam, teknoloji ve kurumsal reformlara katkıda bulunmasını sağlamıştır (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China, 2013).

Çin ile ilgili yayınladığı son raporda Çin'in 2018 yılının ilk yarısının ekonomik görünümünü 6 grafikte açıklayan IMF, uluslararası ticaret uzmanlarının Çin yükselişine dair görüşlerini destekler nitelikte açıklamalar yayınlamıştır. GSYİH, yüksek kaliteli büyüme, kredi büyümesi, dijital liderlik, yeniden dengeleme ve hızlı reform grafikleri çerçevesinde değerlendirilen Çin'in ekonomik görünümünün güçlü bir performans sergilemeye devam ettiği belirtilmiştir (International Monetary Fund, 2018).

Grafik neticelerinde Çin'de vatandaşların orta gelir düzeyine ulaştıklarını ve Çin'in kişi başına düşen GSYH'sinin Amerika'nın GSYİH ile yakınlaşmakta olduğu belirtilmektedir. Ayrıca 2030'a kadar Amerika'nın GSYİH payını Çin'in aşacağı ifade edilmektedir. Dijitalleşme çağının Çin'i e-ticaret sektörlerinde küresel bir lider haline getirdiği ve Çin hükümetinin politik gerginlikleri çözmek için daha kararlı bir şekilde hareket ettiği belirtilmektedir. Çin'in daha yüksek kaliteli büyümeye ve piyasa için daha büyük bir role odaklandığını farz ederek, yakın vadede büyümenin daha zayıf olacağını ancak uzun vadeli büyümenin daha güçlü ve daha sürdürülebilir olduğunu da ifade etmektedir (International Monetary Fund, 2018).

Tüm bunların yanı sıra uluslararası ticaret içerisindeki artan payı göz önünde bulundurulmuş Çin'in ekonomik büyümesinin gelecekte artarak devam edeceğinin aksi yönünde düşünen uzmanlarda mevcuttur. Zira uzmanlara göre gelişmekte olan piyasalarda hızlı büyüme potansiyeline rağmen, Çin dâhil gelişmekte olan ülkelerde büyümenin yavaşlayacağına inanmak için nedenler mevcuttur.

Buna göre ilk olarak yaşlanmakta olan nüfus Çin ekonomisinin gidişatını olumsuz etkileyecektir. Nüfus yaşlandıkça, işgücünün büyüme hızı yavaşlayacak ve Çin gibi Rusya Federasyonu'nda da

işgücü azalacaktır. Bu durum da daha yüksek bağımlılık oranlarına ve daha düşük tasarruf ve yatırıma yol açacaktır. İkincisi gelişmekte olan piyasa ekonomileri imalatta karşılaştırmalı bir üstünlüğü koruyacaktır. Ancak artan birim işgücü maliyetleri hizmetlerin nispi payını daha da artıracaktır. Bu nedenle genel büyüme yavaşlayacaktır. Çünkü hizmetlerde verimlilik artışı genellikle imalattan daha düşüktür (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China, 2013).

Bununla birlikte uzmanlar küresel ticaretin, GSYH'den daha hızlı bir oranda büyümeye devam ederken, yeni sınırın, artık küresel ticaretin en hızlı büyüyen bileşeni olan hizmetler ticaretinde olacağını öngörmektedir. Buna göre gelişmekte olan piyasalar açık küresel ticaret sisteminde artan payını geliştirecektir. Uluslararası göç, uluslararası finansal istikrar ve diğer küresel zorlukların çözümü küresel ticaret adına da yeni yaklaşımlar gerektirecektir. Çin'in de ekonomisinin rekabet gücünü artırmak ve yaşam standartlarındaki artışları sürdürmek adına küresel bütünleşmeye yönelik daha fazla adım atmak zorunda olduğu düşünülmektedir. Dış piyasalara yatırım yapmak, daha sofistike mal ihracatını artırmak, hizmet sektörlerinde yurtiçi rekabeti teşvik etmek (The World Bank and the Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China, 2013) ve uluslararası serbest ticaret anlaşmalarını arttırmak Çin'in adımılayabileceği mecralar olarak görülmektedir.

Bu nedenle Çin, yıllar içerisinde hayata geçirdiği Serbest Ticaret Anlaşmalarına yenilerini eklemiştir. Uluslararası ticaretini arttırmak Çinli uzmanlara göre dünyanın geri kalanından çok uzakta olan Çin için hayati önem arz etmektedir. Bağlılığı arttıracak, beraber kalkınmayı devamlı kılacak ve Çin'i Avrupa dahil diğer dünya ekonomilerine entegre edecek Serbest Ticaret Anlaşmaları Çin'i dünya ticaretinde çok daha kıdemli hale getirecektir.

Kore, Avustralya, Maldivler, Gürcistan, Yeni Zelanda 2015 sonrası Çin'in Serbest Ticaret Anlaşmaları hayata geçirdiği ülkeler olmuştur. ASEAN gibi uluslararası ittifaklar ile de Serbest Ticaret Anlaşmaları 2015 yılı sonrası gerçekleşmiştir. İsviçre, Kosta Rika, Peru, Singapur, Şili, Pakistan, İzlanda ise 2014 yılı öncesi görüşmelerin başladığı ve 2014 yılı sürecinde anlaşmalara varılan ülkeler olmuştur (China.org.cn, 2018).

Bununla birlikte Çin, İngiltere ile Brexit sonrası yürürlüğe girecek bir serbest ticaret anlaşması için müzakerelere başlamayı teklif etmiştir. İngiltere'nin Mart 2019'da AB'den ayrılması sonrası Çin ile Serbest Ticaret Anlaşmasına sıcak bakması ticaret ve ortak yatırımı artırma ve Çin'in ticaret alanlarını genişletmesi adına önemli görülmektedir (DW, 2018).

PEKİN'İN EKONOMİK VE SİYASİ İLERLEYİŞİNİN ORTA ASYA'YA YANSIMALARI

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması, Orta Asya Cumhuriyetleri için yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Özellikle Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın sahip oldukları zengin doğal kaynaklara, bağımsızlığın ve kalkınmanın anahtarı nazarıyla bakılmıştır (Küçükyıldız, 2012).

Petrol ve doğalgaz gibi stratejik enerji kaynakları açısından zenginliği, Orta Asya'nın uluslararası ilişkilerdeki konumunu da belirlemektedir. Orta Asya, mevcut durumda, Ortadoğu ve Sibirya'dan sonra dünyanın üçüncü büyük petrol rezervine sahiptir (Tai-Ting Liu, 2016:158). Zengin doğal kaynaklara sahip olması ve jeopolitik konumunun önemi, Avrasya'nın merkezinde yer alan Orta Asya

devletlerinin, Sovyet sonrası dönemde bir kez daha jeopolitik ve ekonomik çıkar mücadelelerinin alanı haline gelmesine neden olmuştur (Cooley, 2016:3).

Doğu, Güney ve Batı Asya'nın yükselen güçleri ve gelişmekte olan ekonomileri için Orta Asya, çevrelerindeki ortamı yeniden şekillendirmekte ve çeşitli pazarlara erişim imkânları sunmaktadır (Contessi, 2016). Asya'nın kalbinin hangi ritimle atacağı sorusuna verilecek cevabın, bölgedeki yeni jeopolitik hareketliliğin seyrini etkileyeceği bir çağa girmiş bulunmaktayız (Okur, 2011:40). Dünya ekonomisinin sıklet merkezi, büyük bir hızla Asya'ya kaymaktadır (Okur, 2012).

Kazakistan başta olmak üzere Sovyet sonrası dönemde özgürlüğüne kavuşan Türk Cumhuriyetleri Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistan'dır. Doksanlı yıllarda dağılan birliğin yarattığı siyasi boşluğu fırsat bilen bölgesel güçler, Orta Asya'da vakit kaybetmeden yeniden nüfuz alanı oluşturabilmek için gayret etmişlerdir.

Rusya, Çarlık ve Sovyet imparatorluklarından miras kalan kültürel geçmişinin yanı sıra ekonomik ve askeri yardımları da araç edinerek nüfuz alanı aramıştır. Diğer bir bölgesel güç olan Çin ise ortak kültürel geçmişi bulunmayan Türk Cumhuriyetleri'yle ekonomik ve siyasi işbirliği arayışına girmiştir. Çin'in çıkarları açısından Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerinin temeli, enerji arzını güvence altına almak ve çeşitlendirmektir. Orta Asya'nın yakınlığı ve bol kaynaklarının olması bölgeyi mükemmel bir iş ortağı yapmaktadır (Sárvári ve Szeidovitz, 2016:20). Afrika ve Güneydoğu Asya'nın yanı sıra Orta Asya, Çin'in enerji ihracatını güvenli şekilde sürdürerek kalkınmasının anahtarı olan "Çıkış Politikasını" gerçekleştirmesi için önemli bir arenadır (Tai-Ting Liu, 2016:162).

Orta Asya ülkelerinin ise, Çin'den farklı olarak, özgürlüklerini kazandıkları günden bugüne süregelen bir takım sıkıntıları mevcuttur. Altyapı eksiklikleri, sınır aşan suların kullanımındaki sorunlar, bölgesel güvenlik, radikalizm bu sorunların başında gelmektedir. Bağımsızlıkların ilanından sonra çok geçmeden fark edilen altyapı eksiklikleri ise milli bir devletin ve milli kimliğin oluşturulması aşamasının zannedildiği kadar kolay olmadığını ortaya çıkarmıştır (Küçük yıldız, 2012:61). Orta Asya ülkeleri bu gerçeği göz önüne alarak altyapı gelişimine öncelik vermişlerdir.

Çin'in, petrol ve doğalgaz boru hatları, otoyollar, demiryolları ve telekomünikasyon ağları gibi kritik altyapıyı geliştirerek bölgeyle daha geniş çaplı ekonomik bağlantı kurma imkânlarına odaklanması, Orta Asya'nın enerji açısından zengin devletlerinin uzun zamandır devam eden altyapı eksikliklerinin giderilmesi isteği ile örtüşmektedir (Clarke, 2016:298). Bu vesile ile Kuşak Yol Projesi'nin altyapı yatırımlarından faydalanmanın bölge ülkeleri içinde avantaj olacağı düşünülmektedir. Planlara göre beş Orta Asya ülkesinin hepsi Çin'in projesinde değişik düzeylerde yer alacaklardır (Maitra, 2016). Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlama planlarında Çin'e "geçiş merkezi" hizmeti sunarak maddi güç elde edebilmek ise Orta Asya ülkelerinin beklentileri (Královičová ve Žatko, 2016:8) arasında görülmektedir. Bu nedenle şimdiye kadar proje, Orta Asya ülkelerinin hükümetlerinden sıcak ve olumlu tepkiler almıştır. Beş ülke, ekonomik kalkınma stratejilerini yeni bir İpek Yolu taslağıyla, sanayi modernleşmesinden kaynaklanan geniş bir yelpazede, enerji güvenliği ve ticaret faaliyetlerinin entegrasyonu ile uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır.

Orta Asya ülkeleri, Pekin'i ekonomik, politik ve hatta güvenlik alanında Moskova'ya dengeleyebilecek bir bölgesel aktör olarak görmektedirler. 2014'te Çin ile Orta Asya ülkeleri arasındaki karşılıklı ticaretin değeri, tarihte ilk kez Çin'in Rusya ile ticaretinin değerinden daha fazla olmuştur (Královičová ve Žatko, 2016:8). Bu noktada, Orta Asya ülkelerini Asya'nın doğusuna yönelten çok taraflı mekanizmaları da hatırlamakta yarar vardır. Bunlar arasında Asya'daki Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA), güvenlik alanındaki Şanghay İşbirliği Teşkilatı

(SCO) ve bir ölçüde de, ekonomik alanda Avrasya Ekonomik Birliği (EEU) vardır. Orta Asya ülkeleri, bu kurumlara kıtasal bir genişlik kazandırmak için Kuşak Yol Projesi'ni kaçırılmayacak bir fırsat olarak görmektedirler (Contessi, 2016:7).

Orta Asya ülkeleri ile Çin arasındaki ekonomik işbirliğinin en belirgin örneklerinden olan Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Kuşak Yol Projesi'ne entegre edilmesi tartışılan hususlardandır. Çünkü ŞİÖ'nün çizdiği portre olumlu görünmektedir. ŞİÖ'yü, Çin ile Orta Asya arasındaki iyi ilişkiler için kullanışlı bir pervane olarak değerlendirenler bulunmaktadır. Diğer taraftan, araştırmacıların bazıları, özellikle Orta Asya'nın karşılaştığı önemli sorunların çözümü bakımından örgütün etkinliğini şüpheli bulmaktadır (Peyrouse, 2016:20).

Örgüt geliştikçe, genişleme sorunu, eşitsiz gelişme oranları gibi birden fazla sorunla yüz yüze gelmiştir. Bu durum üye devletlerin önceliklerine yönelik herhangi bir müşterek yaklaşım kurulamamış olması nedeniyle daha da belirginleşmiştir (Peyrouse, 2016:20). Ancak uzmanlar, Kuşak Yol Projesi kapsamında atılacak adımların ve birliğin var olan ekonomik işbirliği yapısının birbirleri için tamamlayıcı olduklarını dahası entegrasyon aşamasının Avrasya bölgesine çok daha fazla getiri sağlayacağını düşünmektedir (Peyrouse, 2016:17).

Orta Asya liderleri bir yandan Çin'in projesini hoş karşılarlarken, diğer yandan Çin ile daha yakın ekonomik ve siyasi bağlar kurmanın potansiyel olumsuz etkileri konusunda ciddi endişe de duymaktadırlar. Birçok uzman, Pekin'in Orta Asya'daki muhtemel "gizli" hedeflerinden şüphelenmektedir. Çin'in Orta Asya ekonomilerini kendi menfaatlerine uygun hale getirmeye, özerklik potansiyellerini zayıflatmaya ve teknolojik bilgi birikimi için kendisine bağımlı statüler kurmaya çalıştığı yönünde yaygın bir kanaat mevcuttur (Peyrouse, 2016:19).

Çin'in güç geçişi sürecinde orta büyüklükteki güçlerin desteğine ve onlar üzerinde kuracağı nüfuz alanına ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Söz konusu süreç içerisinde orta büyüklükteki güçler, egemen gücün hâkimiyet alanından çıkarken, egemen güce rakip olan gücün nüfuzu içerisine çekilmeye çalışılmaktadır. Uzmanlara göre, Türk kökenli ülkelerden mürekkep Orta Asya bölgesinin orta ve küçük güçleri ile kurulan ittifaklar, revizyonist güç Çin'i, egemen güce karşı tavrında bir adım daha ileri taşımaktadır.

Doğal kaynakları zengin olan Orta Asya'nın, Pekin için bölgesel ortak olmaktan daha ziyade anlamlar içermekte olduğu yaygın bir görüştür. Buna göre, projesini jeoekonomi perspektifiyle inşa eden Pekin, Orta Asya'nın doğal kaynaklarına erişmek zorundadır. Bunu akılcı gücü ile başarmanın doğru olduğuna kanaat getiren Çin hükümeti, altyapı yatırımlarının ve ulaşım yollarının eksik olması nedeniyle dünyanın diğer yarısından geri kalan Orta Asya bölgesine yatırımları ile nüfuz etmektedir. Nihayetinde Orta Asya bölgesinden güvenli enerjiye ulaşırken; bölge ülkeleri üzerinde artan nüfuzu ile uluslararası sistemin egemen gücüne karşı yürüttüğü rekabette avantaj sağlayabilecek ve Asya kıtasındaki ittifaklar ağını genişletebilecektir.

Bu nedenle Çin yatırımları, yerel üretimin geliştirilmesine değil, Çin ürünlerinin ihracına ve birincil kaynakların ithaline yardımcı olacak koşulların oluşturulmasına yöneliktir. Çin rekabetinden etkilenen sektörlerin kaybedilmesi tabii olarak Türk ülkelerinin güvenliğini tehlikeye atacaktır, zira bu ülkeler, temel gıda maddeleri için bile Çin'e bağımlı hale gelme riskiyle yüzleşebileceklerdir (Peyrouse, 2016:21). Buna benzer sebeplerle, Pekin'in bölgedeki ekonomik nüfuzunu zamanla genişletmesi, Orta Asya ülkelerinin, jeopolitik kaygılar duymasına neden olmaktadır.

Kayı uyandıran jeoekonomik mahiyetli konular arasında Çin'in Orta Asya ülkelerine ve katılımcı paydaşlara kullandığı krediler de yer almaktadır. Türk yurtlarının, proje başlığı altında

kullanılan krediler neticesinde Çin'e gittikçe borçlanacaklarını, nihayetinde de, Pekin'in öne süreceği güvenlik şartlarına rıza göstermekten başka çarelerinin kalmayacağını öngören kötümser senaryolar tartışılmaktadır.

Uygur Özerk Bölgesi'ndeki gelişmeler, Türk coğrafyasındaki Çin'e yönelik kaygıların önemli kaynakları arasındadır. Orta Asya üzerinde çalışan çok sayıda uzman, Çin'in Uygurlara karşı yürüttüğü politikayı eleştirmektedir. Çin'in radikal bölücülüğü ancak kök salmaya teşvik eden tavırları ve Uygur Türklerine karşı sürdürdüğü politikalar, Kuşak Yol Projesi'nin geçiş hattına dönüştürülen Özerk Bölge'nin tamamen dönüştürülmesi riskini gündemde tutmaktadır. Çin'in Uygurlara yönelik ırkçı politikası, Orta Asya halkları arasında kızgınlıklara neden olmaktadır (Zhang, 2015:27).

Çin'in Orta Asya'daki potansiyel askeri varlığı ise özellikle hassas bir konu olarak değerlendirilmektedir. Çin askerinin bölgedeki gizli varlığına dair popülist yayınlar mevcuttur. Pek çok uzman, Çin'in askeri gücü konusunda endişeli olduğunu doğrudan dile getirmiştir. Çin'in askeri reformlarına ve askeri teknolojiye yapmış olduğu yatırımları büyük bir endişe kaynağı olarak görmektedirler. Çin'in askeri yatırımlarının Orta Asya hükümetleri tarafından yakından takip edilmesi gerektiği düşünülmektedir (Peyrouse, 2016:19).

Çin'in Orta Asya'daki nüfusunu arttırması meselesi de oldukça yankı uyandıran bir konudur. Ancak ülkelerden hiç biri kesin bir tepki verememektedir. Sinofili ve Sinofobi, Orta Asya'da el ele giden duygular olmuştur. Her ikisi de görüş açısına ya da ele alınan soruya bağlı olarak aynı kişide bulunabilmektedir. Bununla birlikte, Sinofobi'nin, giderek öne çıkmakta olduğu görülmektedir (Burkhanov ve Chen, 2016). Zira Türk ülkelerinin Çin fobisi, uzun bir geçmişe dayanmaktadır.

Bazı Orta Asyalı uzmanlar Çin makamlarının Orta Asya'nın bağımsızlığı konusundaki nihai hedefinin belirsiz olduğunu düşünmektedirler. Bugünkü uzlaşmış statükonun gelecek günlerde özellikle toprak genişlemesi konusunda bozulacağını ve Çin'in maksatlarının değişeceğini söylemektedirler. Pekin'in ekonomik ve jeopolitik varlığının Orta Asya için istikrarın garantisi olduğunu düşünen en iyimser uzmanlar bile, kültürel düzeyde Sinofil/Çinsever olamamaktadırlar. Zira Çin'in kültürel etki alanını genişletmesi, Orta Asya toplumlarını ciddi etnik risklerle yüz yüze bırakacaktır (Peyrouse, 2016:22).

2003 yılında Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi tarafından yayınlanan bir raporda, Orta Asya devletlerinin Çin göçünden endişe duydukları halde, ekonomik ve güvenlik yardımına ihtiyaçları olduğu için bu duruma itirazlarının zor olduğu görülmüştür. Çoğu uzmana göre, bu ikilem günümüzde de geçerliliğini korumaktadır (Brown, 2016:81). Bu nedenle Türk hükümetleri, Çin'e karşı olumsuz düşüncelere sahip olsalar da, çekimser kalmayarak projeye destek vereceklerini ilan etmişlerdir.

SONUÇ

Makalenin ilk bölümünde Pekin'in ekonomik görünümü değerlendirilmeye tabi tutularak 'yükselen Çin'in ekonomik reformları sayesinde elde ettiği ticari başarısını sürdürüp sürdüremeyeceğine dair ekonomistler ve uluslararası ticaret uzmanları arasında sürmekte olan tartışmalara yer verilmiştir. Tartışmaların bir sonucu olarak, Çin'in mevcut ekonomik görüntüsü ve Kuşak Yol Projesi kapsamında hızla artan yatırımları, gelecek yıllarda dünya ekonomisinde egemen ülke olacağına dair tahminlerin yürütülmesine neden olmaktadır.

Çin'in projesini açıkladığı 2013 yılında yayınlanan World Bank'ın "China 2030" raporu, Pekin'in ekonomik geleceğine dair derin analizler içermektedir. Rapor, Pekin ve diğer gelişmekte olan ekonomilerin küresel ekonomiyi hızlandıran bir trend yakaladığını belirtmektedir. Ancak Çin'in kalkınma performansını önümüzdeki yıllarda sürdürebilmesi küresel ekonomik çevrenin nasıl geliştiğine ve Çin içerisinde devam eden kalkınma ivmelerine bağlanmıştır. Bununla birlikte uzmanlara göre, ticaret fazlasında yaşanması ihtimali olan daralmaya rağmen, Çin'in ilerleyen yıllarda dünya ticaretindeki payının iki kat daha yüksek olması ve dünyanın en büyük alacaklısı olarak kalması beklenmektedir.

Küresel ticaret içerisindeki artan payı göz önünde bulundurulmasına rağmen Pekin'in ekonomik büyümesinin gelecekte artarak devam edeceğinin aksi yönünde düşünen uzmanlarda mevcuttur. Bunun en büyük nedeni Çin'in yaşlanmakta olan nüfusedir. Uzmanlar nüfus yaşlandıkça, işgücünün büyüme hızının yavaşlayacağını ve Çin'in işgücünün azalacağını öngörmektedir.

Makalenin ikinci bölümünde ise Çin'in gelecekteki ekonomik ve siyasi görünüşünün Orta Asya ülkeleri ile yaşanacak olan ilişkileri ne düzeye taşıyacağı tartışılmaktadır. Ekonomik kaynakları zengin olan Türk Devletleri, Pekin'in bölgeye olan ilgisini daha da uyandırmıştır. Bunun için bölge ile iyi işbirlikleri kurmak ve onları kalkındırırken kendisine de nüfuz alanı yaratmak niyetinde olduğu düşünülen Çin, Rusya'nın baskısından kurtulmak isteyen Türk Devletleri için bir alternatif oluşturmuştur.

Kuşak Yol Projesi dâhilinde artan yatırımlar dünya ekonomisinin cihet değiştirerek yeniden Asya kıtasına kaymasını sağlayacaktır. Dünya ticaretinin ana kavşağını Asya'nın oluşturması, uzmanlara göre ihtimal olmaktan çıkmıştır. Çin'in Kuşak Yol sayesinde ekonomisinin rekabet gücünü artıracığı ve yaşam standartlarındaki artışları sürdürebileceği düşünülmektedir.

Çin vizyonu, teorik olarak, Türk Devletleri adına refahı arttıran bir ekonomik gündem gibi görünmektedir. Bu nedenle Türkistan bölgesi için iyileştirici olabilir niteliğini taşımaktadır. Türkistan bölgesinde projenin paydaşı olacak ve fayda görecek yaklaşık 65 milyon kadar insan mevcuttur. Lakin projenin paydaşı olmak, muhakkak yaşanacak çok daha iyi bir istikbal garantisi sunmamaktadır. Pekin'in Orta Asya'da mevcut olan ekonomik girişim hususundaki tarihi gerçekleri, Kuşak Yol Projesi'nin finansal ve siyasi eşitsizlikleri yükselteceği ve pek parlak olmayan bölgesel uyumu geliştiremeyeceği yönündeki endişeleri de körüklemektedir.

Ancak projenin planlarına ve destek olan bölgesel ve küresel güçlerin tutumlarına bakılarak yorum yapılabilecek bir diğer önemli noktası, projeye destek olmayan ülkelerin bölgesel liderlikten yoksun kalacağı ve küreselleşme sürecine eklenemeyeceği düşüncesidir. Bu gerçeği nazarı itibara alan özellikle orta güce sahip devletlerin bu büyük projede kendilerine avantaj sağlayabilecek hamleleri yapmayı ve proje ayaklarını elde etmeyi başarmaları çok önemli görülmektedir.

Pekin'in, bilhassa, Uygur Özerk Bölgesi'ne dikkatini vermek zorunda olduğu düşünülmektedir. Türkistan bölgesi için hazırladığı jeostratejik ekonomi planlarının hayata geçirilebilmesi, Müslüman Türk olan Uygur Özerk Bölgesi'ne yönelik iç politikasına bağlıdır. Bu durum, ekonomik kalkınmanın getireceği siyasi devamlılık ile sonuçlanabileceği gibi, aksi istikamette, siyasi istikrarsızlığın ve baskıcı rejimin hüküm sürdüğü bir bölgede ekonomik refah hamlelerinin sonuç getirmeyeceği gerçeği ile örtüşmektedir.

Uzmanlara göre, Çin projesinden fayda görmek isteyen Türk Devletleri, Pekin'in, batı eyaletleri haline gelebilecekleri endişesini daima canlı tutmak ve bu anlamda tetikte olmak zorundadırlar. Yükselen Pekin'in, projenin uygulanma alanı olarak gördüğü Türk yurtları kavşağındaki mevcut

statükoyu bozarak toprak genişleme niyetlerini açığa çıkarması, Türk Devletleri için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Zira bu niyetin en bariz örneği Uygur Özerk Bölgesi'dir.

KAYNAKÇA

- BROWN, R. (2016). "Where Will The New Silk Road Lead? The Effects of Chinese Investment and Migration in Xinjiang and Central Asia", Columbia University Journal of Politics & Society, 26-86.
- BURKHANOV, A., and CHEN, Y. W. (2016). "Kazakh perspective on China, the Chinese, and Chinese migration", Ethnic and Racial Studies, 39(12): 2129-2148.
- "CHINA'S FREE TRADE AGREEMENTS", (2018, October ,2). China.org.cn. http://china.org.cn/business/node_7233287.htm#a6 (05.10.2018).
- "CHINA "UNDISPUTED LEADER" IN ENERGY TRANSITION: REPORT", (2018, September, 10). Xinhua.net. http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/10/c_137458703.htm (25.09.2018).
- CLARKE, M. (2016a). "Beijing's March West: Opportunities and Challenges for China's Eurasian Pivot", Foreign Policy Research Institute, 60(2): 296-313.
- CONTESSÌ, N. P. (2016). "Central Asia in Asia: Charting Growing Trans-Regional Linkages", Journal of Eurasian Studies, (7): 3-13.
- COOLEY, A. (2016). "The Emerging Political Economy of OBOR The Challenges of Promoting Connectivity in Central Asia and Beyond", Center for Strategic & International Studies, Simon Chair in Political Economy, 1-7.
- "ÇİN'DEN BRİTANYA'YA SERBEST TİCARET TEKLİFİ", (21 Eylül.2018). DW, <https://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-britanyaya-serbest-ticaret-teklifi/a-44877705> (25.09.2018).
- INTERNATIONAL MONETARY FUND (2018). "China's Economic Outlook in Six Charts", <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/07/25/na072618-chinas-economic-outlook-in-six-charts> (28.09.2018).
- KRALOVIĆO, M., ŽATKO, M. (2016). "One Belt One Road Initiative in Central Asia: Implications for Competitiveness of Russian Economy", Maastricht School of Management, (9): 1-17.
- KÜÇÜKYILDIZ, C. (2012). "Modern İpek Yolunda Bakü-Tiflis-Kars Kesintisiz Demir Yolu Hattı Projesi". Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, 4(16): 59-64.
- MAİTRA, R. (2016). "OBOR Brings New Life to Central Asia: Kazakhstan in Focus". Executive Intelligence Review, 48-52.
- OKUR, M. A. (2012). "ABD Dış Politikası ve Orta Asya: Dünya Düzeni Değişirken İlişkilerin Geleceği Üzerine Düşünceler", (Ed. M. S. Kafkasyalı). Bölgesel ve Küresel Politikalarda Orta Asya, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Ankara, s. 247-266.
- OKUR, M. A. (2011). Yeni Çağın Eşiğinden "Avrasya'nın Kalbi"ne Bakmak: Tarihten Geleceğe Orta Asya'nın Jeopolitiği Üzerine Değerlendirmeler, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara.
- PEYROUSE, S. (2016). "Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia". Journal of Eurasian Studies, (7): 14-23.

SARVARI, B., SZEİDOVİTZ, A. (2016). "The Political Economics of the New Silk Road". Baltic Journal of European Studies, 6(1): 3-27.

TAİ-TİNG LİU, T. (March 2016). "Undercurrents in the Silk Road, An Analysis of Sino-Japanese Strategic Competition in Central Asia". Journal of International and Advanced Japanese Studies, (8): 157-171.

THE WORLD BANK AND THE DEVELOPMENT RESEARCH CENTER OF THE STATE COUNCIL, THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHİNA (2013). "China 2030, Building a Modern, Harmonious, and Creative Society", <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf> (20.09.2018).

WORLD ECONOMIC FORUM (2017). "Global Energy Architecture Performance Index Report 2017", http://reports.weforum.org/global-energy-architecture-performance-index-2017/?doing_wp_cron=1548894349.4600698947906494140625 (22.09.2018).

ZHANG, H. (2015). "Building the Silk Road Economic Belt: Challenges in Central Asia". Cambridge Journal of China StudieS, 10(3): 17-35.